

МЕТОДОЛОГІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Методологія (від грец. *methodos* – шлях дослідження; *logos* – слово) літературознавства – це система наукових методів, що їх використовує наука про літературу, включаючи їх теоретичне осмислення. Проблема методології літературознавства досі залишається відкритою. У радянські часи вона найчастіше зводилася до єдиної марксистсько-ленінської методології, ключовим моментом якої була т.з. ленінська теорія відображення, яка нібито давала відповіді на всі питання, пов'язані з вивченням художньої літератури. В. Лесик у зв'язку з цим писав: “Марксистсько-ленінська методологія літературознавства являє собою струнку систему філософсько-теоретичних поглядів на суспільну природу, художню специфіку та ідейно-виховну роль літератури. Поряд з висвітленням корінних теоретичних проблем вона розглядає практичні питання науки про літературу, осмислюючи й пояснюючи конкретні методи, прийоми й способи вивчення окремих творів і творчості письменників у цілому. Методологія літературознавства, таким чином, органічно поєднує в собі теорію та практику літературознавчих досліджень” [2, 3].

Більшість сучасних дослідників намагається уникати проблем методологічного характеру. Цілком слушною є думка І.В. Козлика, що зазначав: “Не буде, здається перебільшенням сказати, що питання літературознавчої методології сьогодні викликають якщо не страх, то небажання до них звертатися (щось на зразок настанови “від гріха подалі”). І це цілком зрозуміло в ситуації, коли чинними фактично залишаються ті висновки, які ще в свій час зробив офіційний радянський методолог-літературознавець О.С. Бушмін, а саме:

1) питання методології літературознавства так і не стали об'єктом систематичної уваги наукових колективів, чому вони і виявилися з плином часу досить призабутими, що заважає інтенсифікації подальшого розвитку науки про літературу;

2) коло основних методологічних питань сучасного літературознавства і порядок їх органічного взаємозв'язку так до кінця і залишилися не з'ясованими” [1, 2].

Аналіз ситуації в сучасній науці про літературу доводить, що методологію слід розглядати як специфічну галузь літературознавства, в завдання якої входить інтерпретація принципів загальнонаукової методології стосовно тих завдань, що стоять перед літературознавством. В. Удалов та ін. зазначають: “Як показує історичний досвід літературознавства, разом з тим розвиток

інших наук за останні два століття, у XXI-му ст. прийшов час усвідомити, що всі відомі *спеціальні (конкретно-наукові)* методології, основи яких так чи інакше пов'язані або з марксистсько-ленінською (навіть у залишках), або з якоюсь іншою методологією, – це, безумовно, історично важливі, але попередні, проміжні, підготовчі і тому прохідні елементи, етапи на шляху поступового засвоєння в с і м а науками справжньої, природної, суттєвої (і тому єдиної), **цілісно-системної наукової методології**” [4, 22]. Волинські науковці пропонують власне бачення такої методології, вважаючи, що вона буде якісно новою, оскільки “її буквально вистраждала світова наука – вистраждала здебільшого об'єктивно, незалежно від чийхось бажань” [4, 22]. На їхній погляд, цілісно-системна методологія охоплює собою все при вивченні художнього твору, допомагає читачеві чи науковцю одержувати “об'єктивно-реальні наслідки, уяви (особливості, закономірності, властиві “твору в собі”, тобто його іманентні, природні показники) і те, наскільки їм відповідає чи їх порушує те, що у творі є фактично” [4, 50].

Інший погляд на проблему методології літературознавства викладено в дослідженні К. Фролової “Методологічні філософсько-психологічні основи теорії літератури та мистецтва” (2001). Презентуючи цю працю, П. Ігнатенко зазначав, що в ній “методологічною основою теорії літератури і мистецтвознавства визначається, як і раніше, – теорія відображення, але при цьому, переконливо спираючись на незаперечні факти, автор доводить неправомірність назви теорії, як ленінської, і, таким чином, включення її до ідеологічної боротьби в роки холодної війни” [5, 5].

Польська дослідниця З. Мітосек методологією літературознавства називає науку, “що складалася з філософії, теорії та історії літератури” [3, 12-13]. До її завдань вона відносить необхідність “пильнувати ґрунтовність наукових тверджень, узагальнень і настанов” [3, 13]. Авторка вважає, що методологія літературних досліджень у XX столітті розвивалася двома потоками: один з них формував методики дослідження літературного процесу “на основі окресленої філософії літератури” [3 13]; другий – виходив з можливості “створення універсального, світоглядно нейтрального, чіткого методичного знаряддя, спрямованого на вивірення особливостей конкретного літературного матеріалу” [3, 13].

Все це є свідченням того, що в новітньому літературознавстві існує плюралізм методологій, кожний напрям, течія чи школа часто пропонують власні підходи, які не завжди бувають продуктивними. Проте йде наполегливий пошук нових ефективних методів вивчення літературного процесу, творчості окремого письменника чи твору. Саме тому, слушною є позиція З. Мітосек, яка стверджує, що “нині вже не випадає говорити про методологію літературних досліджень в однині, бо ж існують різні методології, які доповнюють чи заперечують одна одну, чи вступають в діалогічну взаємодію” [3, 14].

Література

1. Козлик І.В. Методологія літературознавства як актуальна проблема. Стаття перша // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2003. – №9. – С.2-9.
2. Лесик В.В. Введение в марксистско-ленинскую методологию литературоведения. – Львов, 1984.
3. Мітосек Зофія. Теорії літературознавчих досліджень. – Сімферополь, 2003.
4. Удалов Віктор, Зубович Віктор, Полежаєва Тетяна. Складові літературознавства: Процес дослідження, цілісно-системна картина. – Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., – Луцьк, 2005.
5. Фролова К.П. Методологічні філософсько-психологічні основи теорії літератури та мистецтва. – Дніпропетровськ, 2001.

Аннотація

Анализ ситуации в современной науке о литературе убедительно доказывает, что методологию следует рассматривать как специфическую отрасль литературоведения, в задачи которой входит интерпретация принципов общенаучной методологии касательно тех проблем, которые стоят перед наукой о литературе.

Ключевые слова: Методология, наука о литературе, целостность.

Summary

The analysis of the situation in the science of modern literature proves out clearly that methodology should be viewed as specific branch of literature study that takes to its task interpretation of principles of general science methodology concerning those problems which facing the science of literature.

Key words: Methodology, the science of literature, integrity.